

Innspill til KD i arbeidet med stortingsmelding om forskningssystemet

KS viser til invitasjon fra Kunnskapsdepartementet (KD) om å komme med innspill til ny stortingsmelding om forskningssystemet. Vi takker for muligheten til å spille inn, og bidrar gjerne i det videre arbeidet med meldingen. Vi viser også til vårt innspill til KD datert 04.09.23 og budskap formidlet på innspillsmøtet 12.04.24.

Overordnede innspill fra KS om forskningssystemet

Verden, Norge og kommunesektoren står overfor store utfordringer i årene framover. Utfordringene krever store og raske omstillinger og tydeligere politiske prioriteringer nasjonalt, regionalt og lokalt. Kommunene og fylkeskommunene har ansvaret for store og viktige oppgaver i det norske samfunnet. Når utfordringene er store, blir de politiske prioriteringene vanskeligere og viktigere. Interessemotsetningene vil øke. Knappe ressurser må forvaltes slik at også kommende generasjoner har tilgang på velferdsgoder og en klode hvor miljøet er i balanse. Utfordringsbildet forsterkes av en stadig mer anstrengt kommuneøkonomi.

Som forvaltningsnivået nærmest innbyggerne har kommuner og fylkeskommuner spesielt gode forutsetninger for å møte de store utfordringene for velferdssamfunnet, miljøet og demokratiet og ivareta innbyggernes behov. De politiske hovedprioriteringene i kommunesektorens politiske prioriteringer 2024-27 gjenspeiler de tre store bærekraftsutfordringene: Bærekraftig velferd, høy deltakelse i arbeids- og samfunnsliv og en grønn framtid. I tillegg kommer samfunnssikkerhet og beredskap, forstått som et trygt og sikkert samfunn hvor kjernen i dette er et sterkt lokaldemokrati. Et sterkt lokaldemokrati i møte med samfunnsutfordringene vil anvende både forskning, innovasjon og ikke minst teknologi – både i samarbeid og fellesskap, og i den enkelte virksomhet. Det er både en viktig verdi og prioritering i seg selv, men også helt avgjørende for å realisere de andre prioriteringene.

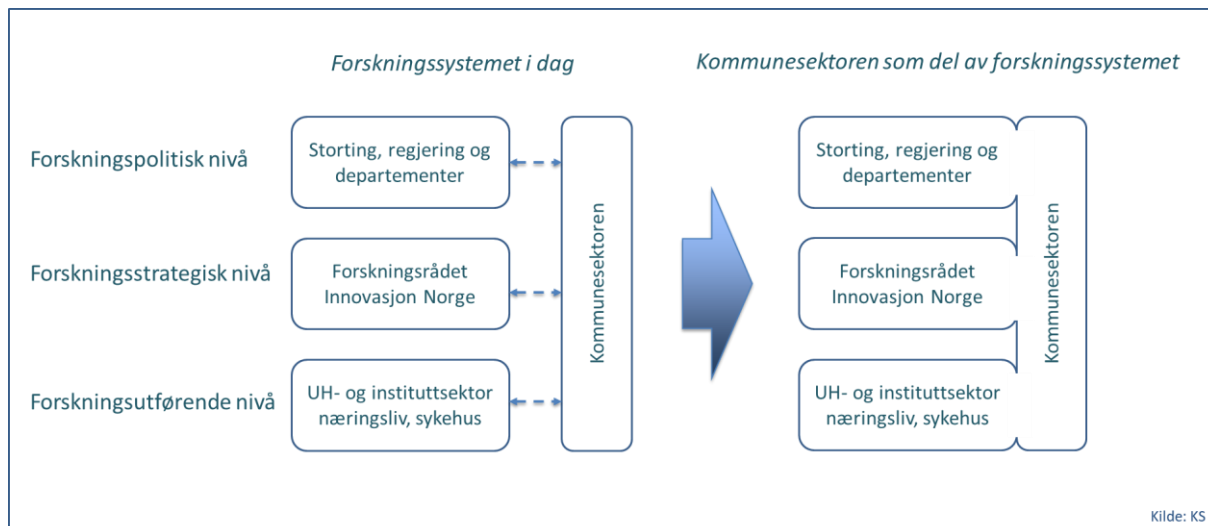
Forskningsinnsatsen står i dag ikke i forhold til kommunesektorens omfattende samfunnsoppgaver, kompleksitet og kunnskapsbehov. I det norske demokratiet og velferdssamfunnet har kommunene og fylkeskommunene et helhetlig samfunnsansvar og samfunnsoppgaver som demokratisk arena, tjenesteyter, myndighetsutøver og samfunnsutvikler. Dette innebærer lokal- og regionalpolitisk arbeid i kommuner og fylkeskommuner med stor betydning for lokalsamfunn, næringsliv og innbyggere. Ansatte i kommunesektoren håndterer omfattende og komplekse oppgaver med høye krav til kvalitet, fornyelse og effektivitet. Som arbeidsgiver for nærmere en halv million arbeidstakere med stor bredde i fagkompetanse, er det avgjørende å lukke kompetansegap og holde tritt med endringstakten i samfunnet.

Kommunesektoren som eksplisitt del av forskningssystemet

«Forskingssystemet må være innrettet slik at det gir forskningen gode vilkår, at flere får tilgang til kunnskapen og kan ta den i bruk», heter det i regjeringens Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (2023-2032). Kommunesektoren står i førstelinje i møte med samfunnsutfordringene, og har førstehåndskunnskap om hvilke kunnskapsbehov som er presserende. Ansatte i kommuner og fylkeskommuner spiller en nøkkelrolle i å omsette ny forskningsbasert kunnskap til forbedret praksis og nye løsninger, men det mangler velfungerende kunnskapssystem som tilgjengeliggjør og formidler forskningsbasert kunnskap i arbeidshverdagen. Dersom forskningssystemet ikke lever tett i og sammen

med kommunesektoren, risikerer mye av forskningen å bli gradvis mer irrelevant, og akademia har heller ikke tilstrekkelige incentivmekanismer til å være tettere på kommunesektoren.

Det er i dag ikke et systematisk samarbeid mellom forskningssystemet og kommunesektoren, og heller ikke en samlet koordinert tverrdepartemental forskningsinnsats for kommunesektoren. Kommunene er oftest objekt for forskning, men ikke aktivt deltakende selv. Det tas i dag ikke tilstrekkelig høyde for kommunesektorens selvstendige arbeid og betydning i lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt forskningsarbeid. Dette forsterkes av at det ofte ikke skiller mellom statlig og kommunalt forvaltningsnivå, og offentlig sektor sees og omtales ofte under ett. Dette til tross for at rollene er svært ulike – der kommunal sektor har det lovpålagte ansvaret for å levere majoriteten av de offentlige tjenestene innen grunnlovsfestet selvstyre. Det mangler også gode strukturer for samarbeid både i og mellom kommuner, fylkeskommuner – og mellom disse og akademia. Kommunenes strategiske forskningsorgan (KSF) kan være en viktig samarbeidsstruktur for å få dette til gitt tilstrekkelig finansiering på kort og lang sikt. Kommunesektoren er også, til tross for størrelse og store samfunnsbetydning, svakt representert i Forskningsrådets porteføljestyre. En del kommuner har i dag samarbeid med forskningsmiljøer og benytter ulike deler av virkemiddelapparatet. Samlet er likevel det store bildet at kommunesektoren i dag er et forskningssvakt område som i liten grad er integrert i dagens forskningssystem.

Figur 1 - Kommunesektoren må være en del av forskningssystemet

En helhetlig tilnærming som inkluderer kommunesektoren i forskningssystemet, vil styrke samspill og effekt av forskningspolitikken. Dette kan bidra til at politikktutvikling av rammebetingelser, strategiske valg og forskningsbasert oppgaveløsning fungerer sammen (Se figur 1). På politisk nivå innebærer dette at Storting og regjering vil få en langt bedre forståelse av kommunesektorens kunnskapsbehov og sikre større innflytelse i forskningspolitikken. På strategisk nivå betyr dette langt tettere samarbeid om innretning og utforming av strategiske forskningsvirkemidler basert på en tverrsektoriell forståelse. KS har over tid etterlyst en departementsovergripende forsknings- og innovasjonspolitik, med sterke ambisjoner om å møte omstillingsbehovene samfunnet står ovenfor. I dette ligger en tydelig ansvarsplassering blant departementene for forsknings- og innovasjonsinnsatsen som sikrer at utfordringsbilder blir sett og møtt i sin helhet. På utførende nivå er ansatte i kommuner og fylkeskommuner mer aktive deltakere i utvikling av forskningsbasert kunnskap, og ikke minst aktive i spredning og implementering av kunnskap. Alt dette fordrer tverrsektoriell forsknings- og innovasjonsinnsats som vil styrke forskningens relevans og anvendelse i samfunnet, og ikke minst øke forskningsinnsatsens effekt og avtrykk i samfunnet.

Forskningspolitikken og innovasjonspolitikken må kobles tett sammen

Kommuner og fylkeskommuner spiller en viktig rolle som samfunnsutviklere og tilretteleggere for næringsliv og samfunnsnivå, og inngår som en viktig del av regionale innovasjonssystemer. En aktiv forsknings- og innovasjonspolitikkk på lokalt og regionalt nivå, bidrar til å koble lokale aktører sammen med nasjonale og internasjonale innovasjonssystemer som gir tilgang til flere virkemidler, muligheter for implementering og skalering av nye løsninger. Dette innebærer imidlertid at flere virkemidler må skreddersys kommunesektoren for å sikre mer likeverdig samarbeid mellom kommuner, fylkeskommuner, næringsliv og akademia – slik KSF-strukturen kan legge til rette for. Forskningssystemet må derfor inkludere og anerkjenne kommunesektorens rolle i innovasjonssystemene, og ikke minst betydningen dette har for en helhetlig nasjonal forsknings- og innovasjonspolitikkk. God sammenheng mellom forsknings- og innovasjonsvirkemidler er også avgjørende for å sikre at forskningsbasert kunnskap tas i bruk.

Forskingssystemet bør være i tråd med utviklingen i EU

I OECD sine definisjoner av forskning til bruk i statistikk (Frascati-manualen) var det tidligere hovedfokus på forskningsproduksjon i akademia, men vi ser nå en utvikling i OECD at offentlig sektor får større plass på forskningsfeltet. I Frascati-manualen er det nå et eget kapittel om forskning i offentlig sektor (kap 8), og denne utviklingen underbygger kommunesektorens plass i forskningssystemet. Dette sammenfaller med et retningsskifte i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, hvor “impact”-partnere i forsknings- og innovasjonsprosjekter framheves i mye større grad enn tidligere. Samtidig som Norge gjennomgår sitt forskningssystem, pågår arbeidet med å utforme det neste rammeprogrammet for forskning og innovasjon i EU. I tillegg er EUs finansiering av konkurranseutsatte midler tilgjengelig for det norske FoUI-systemet forventet å øke fra en fjerdedel til om lag en tredjedel av totalfinansieringen i inneværende programperiode (2021-2027). Disse prosessene må sees i sammenheng, og et nasjonalt forskningssystem bør gjenspeile prioriteringer og oppbygging av det europeiske forskningsområdet (ERA). Dette er avgjørende dersom vi skal kunne hente mest mulig verdi i form av midler, ekspertise, erfaringer og løsninger fra vår deltakelse i forskningsprogrammer- og prosjekter utenfor Norges grenser.

Innspill til KDs fem områder

1. Vi står i et gjennomgripende digitalt teknologiskifte

Teknologiutviklingen og digitalisering driver endringer i samfunnet, og er avgjørende for utformingen av fremtidige sosiale strukturer og offentlige tjenester. Teknologiskiftet vi nå er en del av øker hastigheten på både digitalisering og samfunnsendringene, bidrar til å gjøre offentlig forvaltning mer effektiv og brukt riktig; styrker demokratiet. Gjennom innovativ bruk av digitale verktøy, ulike teknologiske tilnærminger, kunstig intelligens og dataanalyse, muliggjør det norske forskningssystemet ikke bare fremskritt innen tradisjonelle vitenskapsområder, men kan skape nye tverrfaglige muligheter som kan bidra positivt inn i samfunnsutviklingen. Når vi utvikler og tar i bruk ny teknologi, må vi sørge for at den er inkluderende og bærekraftig, slik at samfunnet kan dra nytte av de digitale fremskrittene.

Teknologi er allerede i dag en viktig og sterkt integrert del av kommunal sektors tjenesteutøvelse, eksempler er både velferdsteknologi, teknologi til bruk av forvaltning av kommunal bygg og andre tekniske tjenester i kommunal sektor (vann og avløp, renovasjon, samferdsel etc.) og ikke minst i den digitale skolehverdagen. Men også i kommunal saksbehandling og forvaltningens kommunikasjon med innbyggerne foregår det aller meste i dag digitalt. For at bruken skal være mest mulig kunnskapsbasert, men også for å lære av effekten av ulike tiltak og bidra til skalering av teknologi som kan bidra til bedre og mer effektive tjenester – er forskningsinnsats avgjørende.

KS stiller seg bak kravet om at dobbeltfinansiering av samme type datainfrastruktur i flere sektorer bør unngås. God koordinering og samordning er helt nødvendig for å lykkes med å etablere gode veikart for forskning, og bidra til at investeringene som gjøres kommer størst mulig del av offentlig sektor til gode. Det er først når ny teknologi kan tas i bruk og bidrar til både kvalitet og effektivitet i oppgaveløsningen at nytten av teknologien realiseres. Vi vet at det er utfordrende å realisere gevinster av ny teknologi i kommunal sektor i dag. Blant annet vet vi at det er store behov for økt digital kompetanse. Det er derfor sentralt å legge vekt på forutsetningene for gevinstrealisering av digitalisering i kommunal sektor.

Forskning som legger til rette for ansvarlig bruk av nye teknologier, som f.eks. kunstig intelligens, vil være viktig fremover. Her vil det være viktig at Norge tar aktiv del i arbeidet som gjøres på regelverksutvikling hos EU og andre internasjonale aktører. Det er nødvendig med samlede juridiske rammer og tolkninger på tvers av departementer og sektorer som gjør det enklere og mer forutsigbart for kommunesektoren å digitalisere, med eller uten nye teknologier, innenfor trygge rammer som ivaretar personvernet. Samtidig er det viktig at dette balanseres opp mot lovverk som regulerer tjenestene, og at fortolkningen av personvernet ikke blir for streng for de som trenger å dele informasjon for å levere helhetlige og trygge tjenester til innbyggerne. Det er også viktig at samfunnsnytte vektlegges tyngre i vurderingene enn det som det kanskje har vært tradisjon for.

Kommunal sektor arbeider i dag mer og mer i fellesskap i digitaliseringsarbeidet, der KS har fått en egen rolle og mandat av sine medlemmer (landets kommuner og fylkeskommuner) i å bidra til samordning og felles utvikling, og å representere sektoren overfor staten og andre nasjonale aktører. KS er også regjeringens samarbeidspartner i digitaliseringen av offentlig sektor, og det er etablert både felles strategier og en rekke samarbeidsavtaler både på politisk og administrativt nivå for å sikre godt samspill på tvers av forvaltningsnivå. Det er etablert en egen samstyringsstruktur for digitalisering i kommunal sektor, og regionale digitaliseringsnettverk – som bidrar til økt gjennomføringskraft og en mer samordnet sektor, også overfor leverandørmarkedet. I 2023 ble det også etablert et felles selskap – KS Digitale fellestjenester A/S (DIF)– som leverer felles digitale tjenester og komponenter til bruk i sektoren samt naturlig tilleggende tjenester. Tyngdepunktet er på tjenester for datautveksling gjennom felles plattform. Alle landets kommuner og fylkeskommuner er i dag kunder av selskapet.

Kommunal sektor frembringer store datamengder om innbyggerne. Samtidig er det slik at en betydelig del av dataene ligger i fagsystem primært utviklet for å ivareta selve forvaltningene av tjenestene til bruk for dokumentasjon av vedtak og tjenesteutøvelsen. I dag er det en utfordring at majoriteten av data foreligger i ustrukturert form og dels i proprietære systemer som gjør at dataene er vanskelig anvendbare både hva gjelder primærformål som samhandling og beslutningsstøtte, men også til sekundærformål som styring, kvalitetsutvikling, forskning og eksempelvis trening av KI. Regelverk og regelverksfortolkning er en del av utfordringsbildet, særlig knyttet til GDPR og taushetspliktsbestemmelser, men også detaljerte regelverk for styring av den enkelte tjeneste. Dette medvirker til en fragmentert informasjonsforvaltning og at effektiv deling og gjenbruk av data er vanskelig.

Det finnes samtidig også kilder til gode strukturerte data for eksempel gjennom ulike helseregistre. Et slikt eksempel er Kommunalt pasient- og brukerregister (KPR) som inneholder data fra kommunene om innbyggere som har søkt, mottar eller som har mottatt helse- og omsorgstjenester. Hovedformålet er å gi grunnlag for forskning, kvalitetssikring, planlegging og styring av helse- og omsorgstjenesten.

Det er viktig at kommunene har en tydelig rolle i å identifisere, utvikle og bruke styringsdata for egen tjeneste. Felles standarder vil derfor være sentralt for å få en forutsigbar og enklere tilgang til informasjon og data som også kan brukes til forskningsformål. Det er i dag flere etablerte standarder, men en styrkning av arbeidet med standardisering behøves for å få flere til å ta i bruk standardene og

utvikle nye felles standarder der disse mangler. Her spiller DIF AS allerede en viktig rolle gjennom operasjonalisering av protokoller og standarder for informasjonsutveksling, noe som ikke minst leverandørmarkedet fremhever som et viktig grep.

Innen helse vil modernisering av dagens journaløsninger ha stor betydning. En viktig del av arbeidet bør være ambisjonen om at datafangst på sikt kan gjøres direkte fra journalsystemene og andre løsninger i bruk i tjenestene, og ikke gjennom dobbeltregistrering i separate registre. Helseteknologiordningen er en sped start, men må videreutvikles og gjøres langt mer kraftfull. Programordningen i Forskningsrådet gir muligheter for forskning på helsedata gjennom strategiske prioriteringer. Dette er viktige systemfunksjoner i regi av Forskningsrådet for FHI og andre forskningsmiljø med kompetanse på stordata.

Forskning for økt kompetanse på digitalisering, ikke minst i en beredskapssituasjon, er viktig. Erfaringer under koronapandemien viste at digitale verktøy har spilt en viktig rolle i håndteringen av pandemien. Vi trenger derfor tilgang på forskningsmidler som kan bidra til økt kompetanse og mulighet for å hente ut gevinster fra digitaliseringen, samt gjøre digitale løsninger ytterligere i stand til å møte den neste beredskapssituasjonen. Her vil Norges samarbeid med EU og EUs Helseunion bli avgjørende. I disse dager samarbeider eksempelvis KS med Forskningsrådet om en ny og viktig satsing med nærmere 150 millioner kroner til forskning og innovasjon som skal styrke bærekraften i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Midlene skal treffe best mulig på kommunesektorens behov, og utvikles derfor i tett dialog med våre medlemmer. Her er det gode muligheter for at midlene bringer frem initiativer som også kan knyttes til større europeiske satsinger. For å lykkes med dette må nasjonale virkemidler kobles mye tettere til finansieringsmuligheter i EU, herunder Horisont Europa, EU4Health og DIGITAL. Samtidig må virkemiddelaktørens informasjonsarbeid og rådgivning nasjonalt for ulike forskningsprogrammer rette seg enda bedre mot kommunal sektor som en nødvendig deltakende målgruppe.

Også på andre områder har bruk av teknologi stor betydning for innovasjon og bærekraftige løsninger i møte med fremtiden. Eksempler er innen arealforvaltningen, der bruk av data, nye digitale løsninger og etablering av nasjonale registre kan bidra til å se areal- og naturforvaltningen i sammenheng slik at både lokale, regionale og nasjonale myndigheter kan få god beslutningsstøtte, men også styringsdata for god ivaretagelse av samfunnsutviklingen.

Innen oppvekstfeltet har digitale teknologier bidratt til radikal endring av barn og unges hverdag, men også gitt helt andre rammevilkår for hele utdanningsfeltet, ikke minst da ChatGPT og annen generativ KI ble tilgjengelig for alle. Bruk av algoritmestyrte sosiale medier er i dag en stor del av barn- og unges hverdag. TikTok ble i 2023 brukt av mer enn 70% av USAs tenåringer minst en gang i måneden (www.statista.com), norske tenåringer ligger neppe langt etter. I snitt tilbringer brukerne over 6 timer i uka – eller 95 minutter om dagen på TikTok alene (www.dataprot.com). I tillegg kommer tiden på Youtube, snapchat ++++. Barn og unge sover mindre, leser mindre og er mindre sammen i den «fysiske» verden enn tidligere – og de har også foreldre som tilbringer langt mer tid på digitale plattformer enn tidligere foreldregenerasjoner. Vi vet ennå for lite om konsekvensene dette har og vil ha på kortere og lengre sikt, både for oppvekstfeltet, men også for samfunnet i stort. Bruken av digitale enheter og sosiale medier er samtidig så utbredt at det forskningsmessig kan være krevende å isolere konsekvensene, men den sterke veksten i barn og unges bruk har sammenfalt med en urovekkende vekst i psykisk uhelse og voldsbruk blant barn og unge. Det er avgjørende at det rettes betydelig forskningsinnsats knyttet til hvordan vi kan møte dette utfordringsbildet på en god måte. Samtidig er det viktig å skille mellom barn og unges bruk av mobiler og sosiale medier på fritiden, og digitale læremidler og annen teknologi som integrert og potent del av undervisningen – side om side med trykte læremidler og «analog» skrivetrening. Også her er det viktig at prioriteres forskning og

kunnskapsutvikling slik at utviklingen av barnehage og skole blir mest mulig kunnskapsbasert og kan tilpasses ny innsikt over tid.

Avslutningvis vil vi oppfordre til at Norges deltagelse i Europas forskningsprogrammer knyttet til det digitale skiftet, ivaretar hele samfunnslivet – og ikke bare næringslivets behov. Et eksempel er arbeidet med å øke Norges aktivitet inn mot Digital Europe. For at offentlige virksomheter skal kunne delta aktivt, er det akkurat som for private virksomheter behov for virkemidler og ordninger som stimulerer til og støtter opp om mulighetene for aktiv deltagelse i programmet.

2. Vi står i en ny geopolitisk situasjon

Utformingen av forskningssystemet pågår i en tid som er sterkt preget av geopolitiske spenninger, konflikt, usikkerhet knyttet til energiforsyning, økende sosioøkonomiske forskjeller, og et skrikende behov for kompetent arbeidskraft i samfunnskritiske sektorer. Dette er et virkelighetsbilde vi deler med resten av verden, og som også utfordrer kommunal sektor. Det er derfor avgjørende at forskningssystemet samspiller godt med lokaldemokratiet, både fordi sivilsamfunnet lokalt inngår som en vesentlig del av totalberedskapen i Norge, og fordi tillit og legitimiteten til offentlig sektor og lokaldemokratiet er uløselig sammenkoblet med evnen til å levere tjenester og løse utfordringene befolkningen opplever. Kommunesektoren har en viktig rolle som demokratiutvikler, og en unik posisjon for aktiv involvering av innbyggerne. Med økende press også mot det norske demokratiet, forsterkes behovet for at forsknings- og innovasjonssystemet aktivt omfatter vår sektor.

Et nasjonalt forskningssystem må kunne rigges for å gå sammen om felles innsatsområder som krever samarbeid utover Norges grenser. Et godt eksempel på dette er EUs helseunion og arbeidet med helseberedskap og fellessystemer i kjølvannet av pandemien. Trusler innen cybersikkerhet er stadig økende, og også her tas KI i bruk av fremmede makter som har interesse av å destabilisere og infiltrere digitale løsninger i Norge. Forskning som bidrar til å utvikle teknologi og kunnskap som bidrar til å gjøre Norge mer motstandsdyktig i møte med slike trusler er derfor viktig.

3. Kunnskap må tas raskere i bruk

Kompleksiteten i samfunnet gjør det krevende å forstå kommunesektorens samfunnsoppdrag. Uten at kommuner og fylkeskommuner sine kunnskapsbehov er mer premissgivende for både forskning og utdanning, risikerer vi at forskning og utdanning gradvis blir mer irrelevant. Sammenlignet med behovet der tjenestene faktisk leveres kan dette bidra til å svekke forskernes og forskningens samfunnsmessige legitimitet. Vi trenger derfor å strukturere mellomrommet mellom forskning, utdanning og kommunene slik at kunnskapsbehovene i kommuner og fylkeskommuner kommer tettere på både utdanningene og forskningen. For kommunene er bærekraftsutfordringene innenfor helse, omsorg og oppvekst høyt prioritert. Behovet for omstilling til lavutslippssamfunnet og bærekraftig arealbruk i møte med naturkrisen er tidskritisk og et område der kommunene har behov for å ta i bruk ny kunnskap raskt. Den tradisjonelle logikken der forskningen utvikler kunnskap, som så integreres i utdanningene og deretter utdanner fagfolk som så ansettes i kommunen, går alt for sakte i forhold til tempoet i samfunnsendringene. Utdanningene tar ikke i tilstrekkelig grad inn over seg den tverrsektorielle virkeligheten nyutdannete møter i en kommunal hverdag. Mange av samfunnsutfordringene må møtes gjennom tverrsektoriell innsats, og tjenesteområder må arbeide sammen om innbyggerne for å levere helhetlige og koordinerte tjenester. Et godt eksempel er arbeidet med å forebygge utenforskap og inkludering av barn og unge i utdanning og samfunnsliv, men også kommunenes ivaretagelse av sårbare grupper rent generelt som svært ofte mottar tjenester fra mange

aktører i kommunene, også statlig nivå. Samspillet mellom ulike profesjonsgrupper er avgjørende for kvaliteten i det kommunale tjenestetilbudet, men dette oppleves ikke tungt vektlagt i dagens utdanningssystem. En langt tettere kobling mellom forskning, høyere utdanning, profesjonsutdanningene og kommunal sektor er nødvendig for å sikre tempo i læring og gi relevant kunnskap som bidrar til endringsevnen. Her kan arbeidet med KSF gi et betydelig bidrag og løft dersom den sikres tilstrekkelig finansiering.

KSF – en samarbeidsstruktur

For kommunene er samarbeidsstrukturer som Kommunenes strategiske forskningsorgan (KSF) helt avgjørende for å tydeliggjøre områder der det er behov for ny kunnskapsutvikling. KSF er en samarbeidsstruktur mellom kommuner, akademia og andre kunnskapsaktører på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå som vil styrke kapasitet og samarbeid for å avdekke og samordne kommunenes kunnskapsbehov samt utvikle, spre og ta i bruk ny kunnskap. KSF har vært pilotert og finansiert av KS siden 2020. Nå i 2024 går arbeidet over fra pilot til etablering og mottar nå også tilskudd fra staten og skal i årene fremover videreutvikles til en landsdekkende struktur. Samarbeidsstrukturen KSF skal tilpasses lokale og regionale behov og ta utgangspunkt i etablerte samarbeidsstrukturer.

I tråd med det ansvaret kommunesektoren har for å tilby helhetlige og bærekraftige tjenester på tvers av sektorer og tjenesteområder, er det en langsiktig ambisjon at samarbeidsstrukturen skal ha en generisk tilnærming til kommunale problemstillinger, men i oppstartsfasen vil det være særlig fokus på kunnskapsutvikling for bærekraftig velferd. I oppdraget knyttet til regjeringens tilskudd til arbeidet fra 2024, er det vektlagt at strukturen skal støtte opp under forsknings- og innovasjonsinnsatsen på bærekraftige helse- og omsorgstjenester. Det innebærer at kunnskapsbehov knyttet til kommunenes sørge-for-ansvar innen forebygging, behandling og kommunenes øvrige ansvar for helse- og omsorgstjenester samt samspillet med andre tjenesteområder og aktører for bærekraftige helsetjenester, skal vektlegges tyngst i oppstartsfasen. Planene for å utvikle KSF til en landsdekkende samarbeidsstruktur for kommunesektoren har en tidsramme ut 2028. Skal vi lykkes med dette må innsatsen intensiveres mer enn de midlene som til nå er gjort tilgjengelig.

Kommunesektoren har et selvstendig ansvar for å utvikle evne til å ta forskningsbasert kunnskap i bruk, enten den er utviklet av andre, gjennom samarbeid eller av sektoren selv. Ved selv å utvikle kompetanse og kapasitet vil kommunesektoren bli bedre bestillere og raskere kunne ta i bruk forskningsbasert kunnskap. Høy endringstakt innebærer behov for ansatte med forskningserfaring og kunnskap om forsknings- og innovasjonsprosesser for raskere å kunne omsette ny kunnskap til konkrete løsninger. Samtidig har akademia et ansvar for å tilføre samfunnet kunnskap og kompetanse gjennom forskning og utdanning. Akademia har ikke tilstrekkelig kunnskap om hvor sammenvevde og komplekse samfunnsoppgavene for kommuner og fylkeskommuner er, og kjennetegnes selv av sektorisering, fragmentering og høy spesialisering. Siden akademia som forsknings- og utdanningsinstitusjoner er tett sammenvevd, påvirker dette igjen utdanningssystemets arbeidslivsrelevans. Akademia må derfor ha et aktivt samspill med kommunesektoren i utvikling av ny kunnskap og nye studietilbud, og utdanningssystemet og forskningssystemet må ses under ett for å sikre koordinering og kapasitet i tråd med kommunesektorens kunnskapsbehov.

Forskningsrådets rolle og behovet for helhetlige virkemidler

Forskningsrådets porteføljestyre har et særskilt ansvar i å løfte fram og prioritere også kommunesektorens kunnskapsbehov. Ved avvikling av Regionale Forskningsfond (RFF) har et viktig forskningsmobiliserende virkemiddel som har hatt kommunal sektor som en av sine målgrupper forsvunnet. I dag er både offentlig PhD, Innovasjonsprosjekt for offentlig sektor (IPO) og Kompetanse- og samarbeidsprosjekt (KSP) viktige søknadstyper, men det er avgjørende å videreutvikle forskningsvirkemidlene slik at de i enda større grad treffer kommunesektorens behov framover. Det er samtidig

viktig at dette også omfatter mobiliserende virkemidler og lavterskel prosjekter som kan bidra til å modne kommuner som bestillere og som aktive deltakere i forskningsprosjekter. Kompetanse og kapasitet til å lete fram relevant forskning varierer mye i kommuner og fylkeskommuner. Forskningsrådet viser til at 80 prosent av forskningen som utføres av norske forskere per i dag er åpent tilgjengelig, men mer kan gjøres for å gjøre den lettere tilgjengelig overfor kommunene som brukere av forskning. Forskning som er relevant for én kommune vil i mange tilfeller ha generisk verdi for flere kommuner, men det er avgjørende å ha kompetanse til å forstå og oversette forskning til kommunal oppgaveløsning. Det er derfor nødvendig å utvikle helhetlige virkemidler og strukturer som følger lærings- og innovasjonsprosessene helt ut til endret praksis, og bidrar til å rekruttere og beholde personell med forskningskompetanse i kommunene, for eksempel personer som har gjennomført offentlig PhD gjennom post-doc stillinger.

4. Oppdragsmarkedet er i endring

Kommuner og fylkeskommuner inngår som viktige oppdragsgivere på oppdragsmarkedet. Gjennom finansiering av forskningsprosjekter, utredninger, evalueringer, analyser med mer, bidrar kommunesektoren med viktige midler. En nedgang i næringslivets kjøp av forskning i oppdragsmarkedet påvirker også kommunesektoren ettersom kommuner og/eller fylkeskommuner ofte inngår som samarbeidspartnere. Ved å styrke kommunesektorens kompetanse og kapasitet til å inngå som samarbeidspartnere, kan det også styrke oppdragsmarkedet i stort. Nærhet til kunnskapsinstitusjonene er ofte en viktig faktor både for næringsliv og offentlig sektor, og samspillet i regionale innovasjonssystemer forutsetter at det finnes tilgjengelige virkemidler til å gi finansiering og skalere opp prosjekter. Det er derfor avgjørende å se på sammenhengene mellom aktører i oppdragsmarkedet og møte utfordringsbildet med helhetlige virkemidler som stimulerer til samspill og økt bruk av forskning både innenfor næringsliv og offentlig sektor. Her har Forskningsrådet og Innovasjon Norge et særskilt ansvar.

5. Behovet for tverrsektoriell samordning øker

De store samfunnsutfordringene vi står overfor er komplekse av natur, og krysser fagsektorer og forvaltningsnivåer. Det vanskeliggjør i seg selv både helhetlig kunnskapsutvikling og innovasjonsinnsats som kan bidra til nødvendig systemendring. Forsknings- og innovasjonspolitikken må derfor evne å overskride forvaltningens strukturelle begrensninger. Måltrettede samfunnsutdrag og missions er eksempler på nasjonale og internasjonale innsatser med dette for øye.

Kommunesektoren er per definisjon tverrsektoriell og håndterer hele bredden av ulike samfunnsoppgaver. For å lykkes med tverrsektoriell samordning i forskningssystemet må derfor kommuner og fylkeskommuner ha en mye mer sentral rolle enn i dag. Det er avgjørende at meldingen legger dette til grunn for å gjenspeile realitetene i samfunnet. Vi viser her til KS' overordnede innspill innledningsvis.

Norges og EUs satsning på måltrettede samfunnsoppdrag, eller missions, må få en tydelig plass i forskningssystemet. Det omfatter det måltrettede samfunnsoppdraget for inkludering av barn og unge, og arbeidet med bærekraftig fôr. Kommuner og fylkeskommuner som deltar i EUs mission-prosjekter, melder om at metodikken er justert til sektorens kontekst og oppleves som ubyråkratisk, men det haster med å få på plass en tydeligere nasjonal ramme og støttefunksjoner for de som deltar i missionarbeidet.

En tydeligere statlig koordinering bør ha som mål å hjelpe deltakende aktører å overkomme strukturelle, institusjonelle og kulturelle barrierer for å nå målene for de ulike missions og måltrettede samfunnsoppdrag innen 2030. Dette omfatter også finansielle virkemidler. KS er derfor spente på

regjeringens videre oppfølging av anbefalingene i Agenda-Kaupang-evalueringen av oppfølgingen av mission for klimanøytrale og smarte byer, og om noen av anbefalingene kan overføres til norske målrettede samfunnsoppdrag og øvrige EU-missions hvor regjeringen har forpliktet norsk deltakelse. Som et minstekrav bør det etableres et knutepunkt som verktøy for læring på tvers av de enkelte samfunnsoppdragene. Videre bør et slikt samarbeidsforum utvides, og ha som mål å bidra til ytterligere læring på tvers av byer, regioner, privat næringsliv, sivilsamfunn, forskningsmiljøer og statlige aktører.

KS støtter også behovet for et tredje målrettet samfunnsoppdrag om sirkulær økonomi med særlig vekt på grønn og digital omstilling, og ser frem til at arbeidet med dette kommer i gang. Utvikling av et målrettet samfunnsoppdrag på dette området kan bidra til at Forskningsrådets virkemidler kan inngå i en større og mer helhetlig sammenheng med andre aktører. KS, Forskningsrådet, Innovasjon Norge, SIVA og alle fylkeskommunene har satt i gang et større samarbeidsprosjekt om grønn sirkulær nærings- og industriutvikling med et regionalt utgangspunkt. Målet er å sammen utvikle industriell symbiose på tvers av verdikjeder og oppnå 100 grønne industriområder med netto nullutslipp innen 2030. Det er viktig at denne satsingen knyttes opp til arbeidet med det tredje målrettede samfunnsoppdraget.

Er det andre utviklingstrekk og endringer som er relevante for forskningssystemet og som bør behandles i meldingen?

For å nå nasjonale ambisjoner om økt forskning i næringslivet, må forsknings- og innovasjonspolitikken legge til grunn regionale utfordringer, muligheter og fortrinn. Samspillet i regionale innovasjonssystemer er ofte avgjørende for samarbeid, utvikling og skalering av forskningsprosjekter med lokal og regional relevans. Forskningsrådet har over tid samarbeidet tett med fylkeskommunene, men har bygget ned sin regionale tilstedeværelse. I tillegg er nasjonal finansiering av regionale forskningsfond avviklet. Dette har store konsekvenser for soliditeten og mulighetene for samarbeid gjennom regionale innovasjonssystemer. Fylkeskommunene er tett på bedrifter i hele landet, og bidrar til økt FoU i næringslivet. Nå når nasjonal finansiering av RFF er avviklet må Forskningsrådet i samarbeid med fylkeskommunene finne andre egnede virkemidler for den regionale forskningsinnsatsen. Regionale ordninger som støtter opp under næringslivets forskningsdrevne innovasjonsarbeid, er viktig for et bærekraftig og konkurransedyktig næringsliv. Mobilisering og finansiering av forskningsprosjekter gjennom de forskningsrettede virkemidler som FORREGION og tidligere virkemidler fra RFF, er velutviklede og gode verktøy særlig egnet i tidlige faser av FoU-prosesser både for bedrifter og offentlig virksomheter.

Vennlig hilsen

Kristin Weidemann Wieland
Områdedirektør Forskning, innovasjon og digitalisering

Monica Fossnes Petersson
Avdelingsdirektør Innsikt og innovasjon